

Молодь і ринок

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 4 (87) квітень 2012

Видається з лютого 2002 року

УДК 051 Журнал внесено в оновлений перелік фахових видань з педагогічних наук
(підстава: Постанова ВАК України №1-05/5 від 06.07.2010 р.)

Засновник і видавець: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Україна, 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24
Видання зареєстровано в Міністерстві юстиції України.
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №12270-1154 ПР від 05.02.2007 р.

Головний редактор

Мирон ВАЧЕВСЬКИЙ, *д.пед.н., професор, академік АН ВО України,*
член Національної спілки журналістів України

Заст. головного редактора

Надія ЛЕВЧЕНКО, *к.пед.н., Вчений секретар апарату Президії АПН України*
член Національної спілки журналістів України

Редакційна колегія:

Василь МАДЗИГОН, *д.пед.н., професор, академік НАПН України,*
член Національної спілки журналістів України

Микола ДУБИНА, *д.філол.н., професор, академік АН ВО України*

Олег ТОПУЗОВ, *д.пед.н., професор, член Національної спілки журналістів України*

Микола ЄВТУХ, *д.пед.н., професор, академік НАПН України*

Микола КОРЕЦЬ, *д.пед.н., професор, академік АН ВО України,*
член Національної спілки журналістів України

Володимир КЕМІНЬ, *д.пед.н., професор*

Марія ЧЕПІЛЬ, *д.пед.н., професор*

Олег ПАДАЛКА, *д.пед.н., професор, академік АН ВО України*

Мирослав САВЧИН, *д.психол.н., професор*

Микола ЗИМОМРЯ, *д.філол.н., професор*

Віктор СИДОРЕНКО, *д.пед.н., професор, член-кореспондент НАПН України*

Станіслав ЛУПІНСКІ, *ks. prof. nzw. dr hab. (Польща)*

Марія УРБАНЄЦ, *д.е.н., професор*

Олександр КОБЕРНИК, *д.пед.н., професор*

Іван МИХАСЮК, *д.е.н., професор, академік*

Олександр ШПАК, *д.пед.н., професор, академік АН ВО України*
член Національної спілки журналістів України

Іван ВОЛОЩУК, *д.пед.н., професор, член Національної спілки журналістів України*

Наталія ПРИМАЧЕНКО, *відповідальний секретар, заст. головного редактора,*

член Національної спілки журналістів України

Іван ВАСИЛИКІВ, *член Національної спілки журналістів України*

Адреса редакції: Україна, 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24

Тел.: (068) 502-45-49; 8 (03244) 76-111; E-mail: vachevsky@meta.ua

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету
(протокол №4 від 19.04.2012 р.)

Посилання на публікації "Молодь і ринок" обов'язкові

Редакція приймає замовлення на випуск тематичного номера або окремого розділу за кошти замовника

Редакція приймає замовлення на розміщення реклами.

Редакція розглядає рукописи, подані в першому примірнику машинопису.

Редакція зберігає за собою право скорочувати і виправляти матеріали. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди, а не погляди редакції. Рукописи авторам не повертаються.

За достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, статистичних даних та інших відомостей відповідають автори публікацій.

Підписано до друку 27.04.2012 р. Ум. друк. арк. 17,43

Папір офсетний Друк офсетний Наклад 100 прим. Формат 60 x 84 1/8 Гарнітура Times New Roman

Віддруковано у поліграфічній фірмі "КОЛО"

Свідоцтво АО № 450488 від 06.08.1999 р.

82100, Львівська обл., м. Дрогобич, вул. Бориславська, 8

тел. (03244) 2-90-60

© Молодь і ринок. 2012

МОЛОДЬ І РИНОК

№4 (87) квітень 2012

ЗМІСТ

Від редакції.....	5
Миرون Вачевський Промисловий маркетинг будівельних матеріалів та виготовлення природних і штучних матеріалів.....	6
Маргарита Юсупова Обґрунтування ідеології навчання нарисної геометрії з використанням комп'ютерних технологій.....	11
Тетяна Ткаченко Музикотерапія і її внесок в оздоровчу, виховну і моральну функцію молоді.....	17
Віталій Ляховський, Микола Кравців, Марія Кравців Вища медична освіта України і Болонський процес.....	20
Марія Урбанець Міжнародний маркетинг та соціально-економічна структура міжнародної економіки.....	25
Роман Горбатюк Формування творчих здібностей майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю у педагогічному вищому навчальному закладі.....	30
Ярослав Кепша Форми залучення та критерії оцінювання учнів основної школи під час розв'язування конструктивно-технічних завдань в умовах позашкільних навчальних закладів технічного спрямування.....	35
Станіслав Пономаревський Типологія освітніх цінностей і універсалізація.....	42
Інна Агалєць Реалізація основних груп компонентів педагогічної техніки – одна з умов успішності педагогічного іміджу.....	46
Володимир Кулішов Імплементація кластерних підходів при викладанні дисципліни “Глобальна економіка”.....	50
Кязім Мусась Визначення властивостей технічних здібностей в учнів основної школи у позашкільній технічній діяльності.....	55
Валентина Страхарчук, Анатолій Страхарчук Концептуальні засади електронного банківського бізнесу.....	59
Юрій Козловський Синергетичний підхід як методологічна основа моделювання наукової діяльності вищого навчального закладу.....	65
Микола Самохін Вплив рухової активності на організм молодшої людини.....	71
Ольга Хома Формування мовленнєво-комунікативних умінь на уроках української мови в початкових класах.....	74
Іванна Лучаківська Правова база та організація інституту місцевого самоврядування в Східній Галичині та на Західній Волині (1918 – 1933 рр.).....	76
Олена Поліщук Правове виховання учнів 5 – 6 класів шкіл-інтернатів як складова соціалізації особистості.....	83

Олександр Логвиненко З історії створення українського спортивного товариства “Україна” – Львів.....	88
Надія Ашиток Формування комунікативної компетенції як складової професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.....	92
Ірина Комар, Лілія Гальма Соціально-педагогічні аспекти каністерапії.....	96
Олександра Ванівська Визначення поняття “мовні стратегії”: основні дискусії та конструктивний зміст.....	100
Людмила Гуцал Критерії періодизації та основні етапи розвитку шкільної природничої освіти в правобережній Україні (друга половина XIX – початок XX століття).....	104
Олександра Німилович, Роман Хрипун Мистецька спадщина композитора і співака Степана Спеха.....	107
Наталія Сулій Мотив прослави Бога в поетичній творчості Б.-І. Антонича з використанням музичного інструментарію: теологічний контекст (на прикладі збірки “Велика гармонія”).....	113
Вікторія Полюга Філософсько-концептуальні засади осмислення проблеми творчості як феномену духовних процесів.....	116
Оксана Сенюта Власна назва у системі вторинної композиційно зумовленої номінації персонажів художнього тексту.....	120
Світлана Кльось Збірка поезії “Індіанські мотиви” Ю. Зацного в англійській інтерпретації А. Янкова.....	123
Мар’яна Кекош Сакральне у творчості Йозефа фон Айхендорффа.....	127
Олександр Лівшун Професійний тренінг як засіб формування професійної готовності майбутнього вчителя технології... ..	130
Ігор Павлів Розвиток українського народного шкільництва на Лемківщині (початок XIX – середина XX ст.).....	134
Світлана Стеблюк Формування економічної культури взаємодією міжпредметних зв’язків.....	137
Анатолій Король Сутність поняття дизайн і його види.....	140
Мирослава Зимомря Бойківська вишивка у контексті розвитку народних промислів.....	146
Світлана Вітер Вимоги до майбутніх фахівців економічного профілю та якості їх професійної підготовки в умовах сьогодення.....	149
Володимир Піддячий Естетичні погляди І. Канта: судження смаку, типологія почуттів людини.....	154
Іван Василиків Психолого-педагогічні аспекти застосування інформаційних технологій у навчанні маркетингу.....	159
Олена Філонич, Анатолій Касперський Мотиваційні та соціально-економічні передумови реалізації творчості в трудовій діяльності молоді... ..	163

ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ І. КАНТА: СУДЖЕННЯ СМАКУ, ТИПОЛОГІЯ ПОЧУТТІВ ЛЮДИНИ

УДК 111.852 (І. Кант)

Володимир Піддячий, аспірант Інституту педагогічної освіти

і освіти дорослих НАПН України,
м. Київ

ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ І. КАНТА: СУДЖЕННЯ СМАКУ, ТИПОЛОГІЯ ПОЧУТТІВ ЛЮДИНИ

Розглянуто деякі положення естетичних поглядів І. Канта, а саме, проаналізовано його розуміння здатності судження, почуття задоволення, естетичного сприйняття, краси, естетичної діяльності, зроблено акцент на дослідженні судження смаку та типології почуттів людини.

Ключові слова: здатність судження, почуття задоволення, естетичне сприйняття, краса, естетична діяльність, судження смаку, типологія почуттів людини.

Літ. 4.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи напрацювання філософів-класиків в галузі естетики на особливу увагу заслуговує видатний німецький філософ, засновник напрямку, який у світовій філософії прийнято називати трансцендентальний ідеалізм – І. Кант (1724 – 1804 рр.). В історії світової культури, як вказує В.Ф. Асмус, його по праву вважають новатором у сфері науки та філософії [1, 1]. Саме він багато у чому визначив вигляд і головні задачі естетики аж до сучасності [3, 1].

На думку вчених, І. Кант увійшов в історію людства, як видатний мислитель та науковець, напрацювання та ідеї якого є вагомими та актуальними і в наш час.

Дослідження естетичних поглядів Канта відображені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: В.Ф. Асмуса, М.Л. Булатова, А.В. Гулиги, М.С. Кагана, Ю.В. Кушакова, Л.Т. Левчук, та ін. Останнім часом інколи з'являлись праці, які були присвячені головним чином дослідженню продуктивної уяви і принципу доцільності (О.Г. Смігунова та ін.), натомість проблемам судження смаку і типології почуттів людини особлива увага не приділялась. Саме тому, вони складають предмет даного дослідження.

Метою даного дослідження є з'ясування кантівського розуміння судження смаку та типології почуттів людини.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації мети були поставлені такі завдання: 1) проаналізувати його розуміння здатності судження, почуття задоволення, естетичного сприйняття, краси та естетичної діяльності; 2) дослідити судження смаку та типології почуттів людини.

Свої естетичні погляди І. Кант виклав у "Критиці здатності судження", яка мала завершити побудову його філософської системи. Під судженням слід розуміти думку, яка розкриває

зв'язок між предметами та їхніми ознаками через ствердження або заперечення. Кант розрізняв два види здатності судження:

1. Визначальне, яке підводить особливе під загальновідоме;

2. Рефлексуюче, що підводить особливе під загальне, яке не є відомим, але має бути знайденим.

Кант був переконаний, що в основі людської здатності судження лежать певні апіорні принципи (отримані до і незалежно від досвіду), які визначають його специфіку. Він вказує на те, що здатність судження не є самостійною пізнавальною здатністю, оскільки "... вона на відміну від розсудку не дає понять, а на відміну від розуму не дає ідей про який-небудь предмет ..." [3, 107].

У розділі "Критики здатності судження", який називається "Аналітика естетичної здатності судження" Кант зазначає, що функція здатності судження полягає у пошуку спільного між багатообразними формами природи у вигляді законів або принципів, так як розсудок їх не дає. Розглядаючи функції здатності судження він вказував на те, що вони залежать від умов пізнання і є різними. Наприклад, по відношенню до загального яке може бути представлене в якості закону або принципу здатність судження підводить під нього особливе, тобто певний частковий емпіричний закон і визначає його. Таке судження Кант називав визначальним, воно знаходиться у підпорядкуванні розсудку, відповідно, воно не має апіорних принципів і не є самостійним. Якщо свідомості дано тільки особливе та часткове, то здатність судження виступає лише рефлексуючою, "... такий трансцендентальний принцип рефлектуюча здатність судження може дати собі як закон тільки сама, а не запозичувати його із сторони (інакше вона була б визначальною здатністю судження)..." [3, 178].

ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ І. КАНТА: СУДЖЕННЯ СМАКУ, ТИПОЛОГІЯ ПОЧУТТІВ ЛЮДИНИ

Принцип, яким рефлексуюча здатність свідомості сама себе встановлює називається принципом доцільності, який визначається Кантом як особливий спосіб розгляду одиничних емпіричних законів або предметів як системи, яка відповідає характеру сприйняття людини. В контексті цього, він вказував на можливість утворення двох видів суджень:

1. Телеологічного, тобто судження про об'єктивну доцільність всіх явищ природи, яке не має власного апріорного принципу, оскільки користується принципами розуму. Відповідно до нього предмет, який сприйнятий людиною співставляється з розумом у відповідності з її розумінням цілі цього предмету;

2. Естетичного судження рефлексії, яке вказує на те, що предмет сприймається доцільним тільки по відношенню до пізнавальних здатностей з точки зору відповідності їм, а не з ціллю їх пізнання. Тобто предмет може сприйматись людиною, але вона не прагне його пізнавати. Естетична здатність судження приписує природі не реальну, а лише формальну доцільність, тобто здатність її узгоджуватись з формами сприйняття суб'єкта. Висловлювання "естетичне судження про об'єкт" вказує на визначення суб'єкта та його почуття, а не об'єкта, хоча дане уявлення з ним співвідноситься. "Отже, найменування естетичне судження про об'єкт відразу ж вказує, що хоча дане уявлення співвідноситься з об'єктом, але в судженні мається на увазі визначення не об'єкта, а суб'єкта і його почуття" [3, 127].

Таким чином, теологічне та естетичне судження виступають формами рефлексуючої здатності судження.

Кант зазначає, що специфіка естетичного судження полягає у тому, що людина сама визначає чи є щось для неї прекрасним або ні. Воно пов'язане з почуттям задоволення або не задоволення, яке викликається уявленням про предмет. "... чи прекрасне щось чи ні, ми співвідносимо уявлення не з об'єктом за допомогою розсудку заради пізнання, а з суб'єктом і його почуттям задоволення або незадоволення за допомогою уяви (мабуть, у зв'язку з розсудком)" [3, 203].

Як вказує Кант, із всіх суджень тільки естетична здатність судження або смак має свій апріорний принцип, який відрізняється від принципів розсудку та розуму і є умовою особливого сприйняття природи. Саме завдяки смаку здатність судження може бути включеною у систему здібностей душі.

Таким чином, естетичне судження відрізняється від інших тим, що воно не є пізнавальним

судженням, а його основою є суб'єктивне. При естетичній оцінці предмета, уявлення про нього співвідноситься та співставляється не з поняттям про даний предмет, а із здатністю уявлення та відчуття людиною цього предмету. Естетичні судження пов'язані із почуттям задоволення або не задоволення, які викликаються уявленнями про предмети. Не будучи пізнавальним, естетичне судження викликає особливе почуття при сприйнятті предмета, який оцінюється людиною. Кант вказує на те, що єдиним визначаючим критерієм естетичного судження або смаку є свобідна гра пізнавальних здібностей, яка суб'єктивно відчувається як почуття задоволення. Почуття задоволення є основним критерієм естетичної здатності судження. Якісною особливістю естетичного задоволення є його повна незацікавленість у предметі оцінки. Для того щоб сказати, що предмет є прекрасним і довести таким чином наявність смаку, на думку Канта, важливим є те, що людина робить в собі самій, усвідомлюючи, що вона залежить від існування даного предмета. "... для того, щоб сказати, що предмет прекрасний, і довести, що у мене є смак, важливо не те, в чому я залежу від існування предмету, а те, що я роблю з цього уявлення в собі самому. Кожен повинен погодитися, що те судження про красу, до якого домішується щонайменший інтерес, дуже упереджене і не є чистим судженням смаку" [3, 205].

В контексті цього, естетичні судження Кант поділяв на:

1. Емпіричні, до яких належать висловлювання про приємне або не приємне в предметі. Вони базуються на індивідуальних відчуттях людини;

2. Чисті, до них відносяться висловлювання про красу предмету, які виникають виключно на основі споглядання його форми без домішування емпіричного задоволення. Кант вказує на те, що судження про красу, до якого приєднується якась зацікавленість людини, є упередженим, а відповідно не є чистим судженням смаку.

"Перші – це ті, які висловлюються про приємне і неприємне в предметі... а другі – про красу його; перші суть судження почування (матеріальні естетичні судження) і лише другі (як формальні) – власне судження смаку. Отже, судження буває чистим лише в тому випадку, якщо до його визначальної основи не домішується ніяке чисто емпіричне задоволення" [3, 226].

Кант вказував на те, що у випадку, коли людина сприймає предмет або живу істоту, призначення яких є відомим, то естетичне судження підкорюється телеологічному судженню про них.

ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ І. КАНТА: СУДЖЕННЯ СМАКУ, ТИПОЛОГІЯ ПОЧУТТІВ ЛЮДИНИ

У своєму дослідженні він обмежився розглядом тільки тих предметів, які впливають на людину через її зір та слух. Кант вказував на те, що умовою для оцінки різноманітних звуків та кольорів як прекрасних є їх загальнозначущість для кожного. Такою загальнозначущою умовою при естетичному судженні є гармонійна гра уяви та розсудку. У зв'язку з цим, прекрасними можуть вважатися лише ті звуки та кольори, судження про які можуть бути названі чистими естетичними судженнями, оскільки вони стосується виключно їхньої форми. "... це визначення стосується вже форми, і воно єдине, що може бути з достовірністю повідомлене всім про ці уявлення, оскільки якість самих почуттів не можна у всіх суб'єктах визнавати породжуючою однодушність ..." [3, 227].

Як вказує Кант, гармонія розсудку та уяви є обов'язковою умовою збудження почуття задоволення, яке виникає в результаті естетичного споглядання. Естетичне задоволення є можливим лише при судженні про форму предметів, наприклад, у мистецтві – при сприйнятті малюнку або при судженні про композицію тощо. Воно обумовлено природою здібностей людини, які беруть участь у судженні смаку, і знаходяться у прямій залежності від цілей та механізмів практичної діяльності.

Кант підкреслює, що утилітарне ставлення до предметів з ціллю їх використання не пов'язане із естетичним ставленням людини до них. Таким чином, на відміну від відчуттів, які виникають в результаті утилітарного використання предметів, естетичне задоволення Кант пропонує називати почуттям. "... словом почуття позначатимемо те, що завжди повинно залишатися тільки суб'єктивним і що, безумовно, не може складати уявлення про предмет" [3, 207].

Кант протиставляє естетичному задоволенню такі види інтересу, як 1) приємне, яке виникає в результаті сприйняття предметів, що викликають у людини бажання володіти цими предметами, а володіння ними приносить задоволення; 2) корисне, яке має наявну практичну потребу по відношенню до тих предметів, що можуть приносити користь; та 3) хороше.

На його думку, естетичне задоволення викликається діяльністю пізнавальних здібностей людини, натомість почуття приємного виникає в результаті отримання задоволення від безпосереднього сприйняття предметів. Кант їх не протиставляє. Естетичне задоволення від предмету, що викликає почуття прекрасного відрізняється від приємного тим, що воно претендує на однодушність оцінок предмета без

допомоги поняття про нього, в той час як почуття приємного є індивідуальним.

Кант постійно наголошує на тому, що тільки естетичне задоволення є повністю безкорисним, тобто задоволення, яке пов'язане з судженням смаку є вільним від будь-яких інтересів. Цим воно відрізняється від приємного, корисного та хорошого.

Розглядаючи естетичне сприйняття, Кант визначає його як гармонійну гру здібностей пізнання, яка ізольована від пізнавальних та прагматичних функцій. Він вказує на те, що безцільне функціонування пізнавальних здібностей відбувається лише при естетичному спогляданні природи, цілі якої людині не відомі і лише можуть приписуватися їй для зручності пізнання.

До предметів естетичного сприйняття в природі Кант відніс ті, які є доцільними тільки по відношенню до можливості їх сприйняття та з уявленнями про які не пов'язуються об'єктивні цілі або призначення предмета. Тобто, це краса природи, яка подобається сама по собі, без будь-якого поняття про неї.

Кант виокремив два види краси:

1. Свобідну, яка є результатом чистого судження смаку. Вона виникає при сприйнятті свободних від практичної доцільності предметів. Прикладом цього, як вказує Кант, можуть бути квіти та птахи з яскравим забарвленням, інструментальна музика тощо;

2. Обумовлену, до якої відносяться предмети призначення яких є відомим.

На переконання Канта, тільки людина може бути ідеалом краси, оскільки тільки вона є мислячою істотою. "Тільки людина, що має ціль свого існування в собі самій, [а саме] людина, яка розумом може сама собі визначати свої цілі або запозичувати їх із зовнішнього сприйняття, все ж у стані поєднувати їх з суттєвими та всезагальними цілями і потім також естетично судити про узгодження з ними, – тільки людина ... може бути ідеалом краси, так само як серед усіх предметів у світі [тільки] людство в його обличчі як мисляча істота ... може бути ідеалом досконалості" [3, 237].

Судження про людину як ідеал краси поєднує в собі чисте судження смаку і судження про внутрішній, духовний світ, тобто про її моральність. Акт сприйняття ідеалу краси вимагає від людини напруження всіх її душевних сил, оскільки за таких умов відбувається сприйняття людини як тілесної так і духовної, моральної істоти.

Розглядаючи естетичну діяльність, Кант вказує на те, що вона відбувається на основі

ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ І. КАНТА: СУДЖЕННЯ СМАКУ, ТИПОЛОГІЯ ПОЧУТТІВ ЛЮДИНИ

функціонування вищих пізнавальних здібностей і в чистому вигляді є можливою тільки при сприйнятті предметів, про які нічого не відомо і форма яких здатна викликати вільну гру уяви та розсудку.

Він визначає естетичну діяльність як оптимальний функціональний стан суб'єкта, який виникає в результаті вільного функціонування його пізнавальних здібностей без конкретної цілі пізнання. На його думку, внутрішня ціль естетичної діяльності полягає в отриманні почуття задоволення від свобідного функціонування уяви та розсудку. Парадокс естетичної діяльності полягає в тому, що вона залучає пізнавальні здібності людини, але змінює їх характеристики майже на протилежні тобто продуктивне уявлення стає закономірним, оскільки узгоджується з розсудком, а розсудок – свобідним, оскільки не обмежується визначенням поняттям. Це Кант пояснює тим, що у пізнавальній діяльності беруть участь одні і ті ж самі пізнавальні здібності людини, хоча із різною ціллю. Ціллю пізнання, яке, за Кантом, відбувається в результаті поєднання даних чуттєвості та апіорних категорій розсудку, є предмет та його властивості, натомість, ціллю естетичної діяльності є суб'єкт та його почуття.

Кант виокремив в естетичній діяльності людини два основних рівні:

1. Змістовний;
2. Формальний або функціональний.

Він вказує на те, що естетична діяльність здатна викликати естетичні почуття, які не можуть виникати поза зв'язком із предметом або його уявленням, подібно до того, як фортепіано не може грати без піаніста.

На його думку, у почуттях поєднуються прояви доцільності на рівні явищ природи та свободи, тобто на фізичному та духовному рівнях.

Відповідно до напрацювань М.Н. Афасіжева у Канта, в контексті його естетичних поглядів, можна виокремити таку типологію почуттів людини:

1. Почуття “піднесеного” (викликається уявою та розумом);
2. Почуття “прекрасного” (викликається уявою та розсудком).

Ієрархія даної типології базувалась на відношенні людини до надчуттєвого світу.

Далі, М.Н. Афасіжев вказував на те, що Кант виділяв рівнів прояву цих почуттів, які визначалися характером доцільності, який лежить у їх основі [2, 39 – 40].

Перейдемо до розгляду запропонованої типології почуттів людини.

Почнемо з дослідження почуття піднесеного.

Кант вказує на те, що його викликають безформенні, безмежні, неспіввимірні з людиною явища. При сприйнятті, воно співвідноситься з розумом. Піднесене почуття, на відміну від прекрасного, придушує активність людини як природної істоти, збуджуючи при цьому її духовні почуття, стимулює діяльність уяви, яка полягає в поєднанні образів предметів з поняттями розсудку.

Основа почуття піднесеного в природі знаходиться в людині. “Основу для прекрасного в природі ми повинні шукати поза нами, для піднесеного ж – тільки в нас і в образі думок, який вносить піднесене в уявлення про природу...” [3, 252].

Кант поділяє піднесене в природі на:

1. Математичне, тобто те, яке уява співвідносить з пізнавальною здатністю. Воно пов'язане з ідеєю величини об'єкту, яка залучає людську уяву у безкінечність;

2. Динамічне, тобто те, яке буде співвідноситись з бажанням. Воно приписується природі не як величина, а як сила, суттєвою ознакою якої є навіювання страху, якому людина не повинна піддаватись, але має усвідомлювати можливість нездоланної загрози, що змушує її із захопленням його спостерігати і водночас остерігатись.

Для Канта, математичне піднесене є величиною, натомість, динамічне піднесене він розглядає як силу. На його думку, поняття величини пов'язане із пізнанням, а поняття сили – з практичним співвіднесенням сил природи та людини.

Кант вказує на те, що піднесені почуття можуть викликати явища могутньої, грізної природи і тільки у тому випадку, якщо їх сприйняття не породжує у людини страх із-за їхньої реальної небезпеки. Таким чином, природа викликає почуття піднесеного від тих явищ, споглядання яких вносить ідею її безкінечності. “Піднесеним є те, що безпосередньо подобається в силу своєї протидії інтересу [зовнішніх] почуттів. ... Прекрасне готує нас любити щось, навіть природу, без жодного інтересу, піднесене – високо цінувати щось навіть всупереч нашому (почуттєвому інтересу)” [3, 277]. Кант наголошує на тому, що явища природи дають лише привід для піднесеного стану душі людини, оскільки істинну піднесеність душі потрібно шукати тільки в душі того, хто висловлює судження, а не в об'єкті природи. При сприйнятті або уявленні піднесеного в природі душа відчуває себе схвильованою. Це хвилювання схоже на потрясіння, яке придушує чуттєвість.

Дослідимо кантівське розуміння почуття

ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ І. КАНТА: СУДЖЕННЯ СМАКУ, ТИПОЛОГІЯ ПОЧУТТІВ ЛЮДИНИ

прекрасного. Він вказує на те, що прекрасне в природі пов'язане з формою предмета. При сприйнятті, воно співвідноситься з розсудком та збуджує гру вищих здібностей пізнання, що призводить до підвищення активності сприйняття. Як вказує Кант, почуття прекрасного виникає в результаті вільної гри уяви та розсудку. На його думку, основа прекрасного в природі знаходиться поза людиною, яка сприймаючи красу природи не пізнає природу, проте збагачує поняття про неї, оскільки естетичне сприйняття природи ґрунтується на принципі суб'єктивної доцільності, тобто її здатності викликати гру пізнавальних здібностей, що примушує людину задуматись про можливість об'єктивної доцільності природи. Ще одним важливим моментом, на якому наголошує Кант є те, що під час споглядання прекрасного душа людини знаходиться у стані спокою.

Він вказує на те, що почуття прекрасного передбачає наявність уявлення про певну якість об'єкта, яка може бути прийнятою та зведеною до поняття. На його думку, прекрасне сприяє культурі, оскільки навчає звертати увагу на доцільність у почутті задоволення. "Прекрасне, навпаки, вимагає уявлення про ту або іншу якість об'єкта, яка також може бути зрозумілою і зведеною до поняття (хоча в естетичному судженні воно не зводиться до них); і воно сприяє культурі, оскільки учить в той же час звертати увагу на доцільність у почутті задоволення" [3, 275 – 276]. Під культурою Кант розумів здатність людини ставити перед собою цілі і діяти відповідно до них, використовуючи оточуючу природу як засіб. Звідси, тільки культура може стати останньою ціллю людини, яка належить до її природи. "Отже, зі всіх її цілей в природі залишається тільки формальна, суб'єктивна умова, а саме здатність взагалі ставити собі цілі і ... користуватися природою як засобом ... і це ... можна розглядати як її останню ціль. ... Тільки культура може бути останньою ціллю, яку ми маємо підставу приписати природі відносно людського роду (а не його власне щастя на землі...)..." [3, 464].

На думку Канта, "прекрасним є те, що подобається просто в судженні ... повинно подобатися без жодного інтересу" [3, 276]. Задоволення від прекрасного є не зацікавленим та свободним, оскільки не виникає інтересів розуму та зовнішніх чуттів. Почуття прекрасного виникає при сприйнятті явищ природи, доцільність яких не відома. Тільки при судженні про явища природи, доцільність яких не відома є можливим чисте

судження смаку і як його результат – виникнення почуття прекрасного.

Висновки. В результаті узагальнення попереднього матеріалу підсумовано, що естетичні погляди Канта базувались не на аналізі об'єкту сприйняття, а на аналізі суб'єкту, що сприймає певний об'єкт. Досліджуючи здатність судження, Кант вказував на те, що людина здатна утворювати судження двох видів: телеологічні та естетичні. Оскільки предметом даного дослідження є естетичні судження, то телеологічні судження детально не розглядалися. Під естетичними судженнями Кант розумів судження, основою яких є відчуття, яке викликає у людини гармонійну гру уяви та розсудку, яка обумовлює виникнення почуття задоволення або незадоволення. Естетичне судження є незацікавленим, незалежним від моральної свідомості. Це надає йому об'єктивну значущість, не дивлячись на його суб'єктивний зміст. Кант поділяв їх на два види: емпіричні та чисті. На його думку, тільки чисті судження можуть викликати естетичне задоволення. Аналізуючи естетичне сприйняття, Кант визначав його як гармонійну гру здібностей пізнання, яка ізольована від пізнавальних прагматичних функцій. Подібно до цього, він вибудовував поняття краси природи, яка подобається сама по собі, без будь-якого поняття про неї. Досліджуючи естетичну діяльність, Кант визначав її як оптимальний функціональний стан суб'єкта, який виникає в результаті функціонування його пізнавальних здібностей без конкретної цілі пізнання. У своїй типології почуттів людини він виокремив почуття "піднесеного" та "прекрасного", кожному з яких дав характеристику.

До перспективних досліджень в контексті даної проблематики можна віднести аналіз художньої творчості людини та з'ясування функцій мистецтва у суспільстві.

1. Асмус В.Ф. *Иммануил Кант* / Асмус В.Ф. – М.: Наука, 1973. – 536 с.
2. Афасижев М.Н. *Эстетика Канта* / Афасижев М.Н. – М.: Наука, 1975. – 136 с.
3. Кант И. *Сочинения: в 6 т.* / И. Кант; под общ. ред. В.Ф. Асмуса, А.В. Гульги, Т.И. Ойзермана. – М.: Мысль, 1961. – Т. 5. – 1966. – 564 с.
4. Смігунова О.Г. *Естетика І. Канта: продуктивна уява і принцип доцільності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.08 "Естетика"* / Смігунова О.Г. – К., 2007. – 16 с.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2012